

„Pest rózsája“

Pilisy Róza legragyogóbb élete, öreges hanyatlása és remete-halála

— Irta Krúdy Gyula —

A pilisi öreg katonarvos unokája

A falusi naptárak a múlt század középső éveit irták, *Pilisen* (Pestmegyében) egy apátlan leányka jött a világra, akit az ottani katólikus egyház anyakönyvébe *Schumayer Rozália* néven jegyeztek be.

Szerelme-gyermek volt.

Atyját ama hetyke dragonyostisztek között kellett volna keresni, akik a múlt században, az elnyomatás éveiben a császár hatalmát jelentették Pestmegyében. Talán egy gróf, talán egy herceg volt az udvarló, aki könnyű katonaszívvel vonult új állomáshelyére, miután a *pilisi orvos leányának* fejét „elcsavarta“. Gróf *Stádion* főhadnagy, a birodalom miniszterelnökének fia legyezgette bókjaival legelőbbször az orvos leányát. Ez a *Stádion főhadnagy* ugyancsak egy „nőies ügyből“ kifolyólag később *Nyírcygyházán* agyonlőtte magát.

A hánatos nagyapa adoptálta unokáját, akinek anyja szegény

nében világgá bujdosott. A pilisi *Schumayer* kúriában nevelkedett a kis Róza, amíg tizenhatodik évét elérte.

S ekkor fölbukkant újra egy katonatiszt. Gyalogsági tiszt, aki *elszöktette Rózát* a nagyapai háztól, mert a leányka hisztériájában nem okult anyja példáján, hitt a tisztii egyenruhának.

A pilisi házban az öregek egymagukban maradtak a kietlen kertben.

Nem tudták megvárni azt az időt, amíg Róza unokájuk visszatér.

A temetőbe költöztek és Rózának nyoma veszett.

A kaméliás hölgy neveltetése

Ezekben az években a *Szervita-téri virágüzletben* egy barna, csillagszemű, nagyon finomarcu új kiszolgálóleány kezd tüzdelni a virágokat a gavallérok kabátjainak gomblyukába.

A kor divatja szerint virágot viselt mellén minden valamirevaló uriember. Ide tért be a vörösbarnaszakállu *Podmaniczky Frigyes* mindennapi fehér szegfűjéért, *Károlyi István* gróf buzavirágjáért, *Szemere Miklós* teatárszájáért, *Batthyány Elemér* gróf kaméliájáért. És mind többen jöttek az akkori uriemberek közül, amikor a szép virágáruskisasszonynak híre futamodott. Belépett gomblyukvirágáért a feketeszakállu, karcos, ifju *Apponyi Albert*, a nemzeti párt vezére és a belvárosi virágüzletek közül ezentul ő is a *Szervita-téri virágkereskedés* mindennapi látogatója lett.

Schumayer Róza nevét azonban csakhamar emlegetni kezdik az akkori „Arany sas“-ban, az Ujvilág-utcai vendégfogadóban, ahová a pestmegyei urak jártak szállásra, kosztra, vigalomra *Kommernehez*. Az „Arany sas“-sal szemközt egy földszinti lakást bérel egy sokáig ismeretlen hódoló az egykori virágáruskisasszony számára, a főváros legjobb francia és német nyelvmestereit, egyetemi tanárait járatta Róza kisasszony tanítására. Angol társalkodónó vigyáz, hogy komolyabb következményei ne legyenek az éjjeli zenének, amelyeket *Gullner* alispán vezetésével a pestmegyei gavallérok a rejtélyes kisasszony ablakai alatt rendeznek.

Aztán jönnek a külföldi utazások, megannyi nászut, amelyet az előkelő fürdőhelyeken, a messzi nagyvilágban tölt *Schumayer Róza*. Még *Lourdesba* is elviszi őt „tisztelője“, aki a világi tudományok mellett főként vallásosságra neveli a „kaméliás hölgy“-et, amint

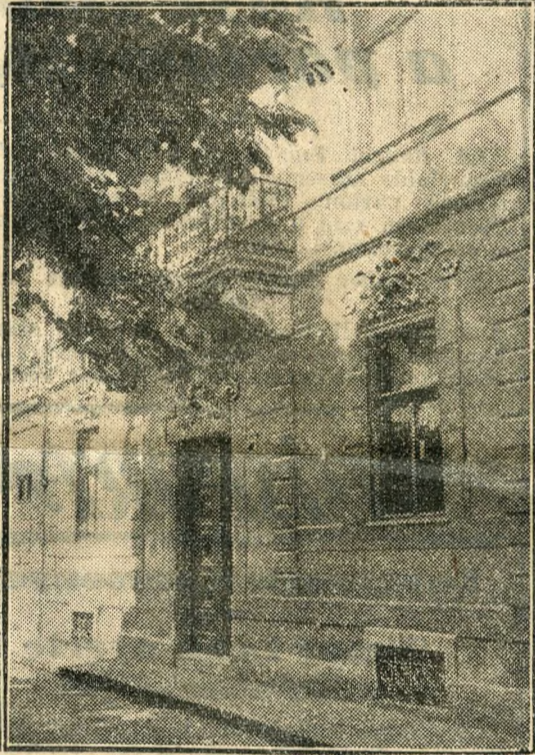
akkoriban elnevezi a nevezetes hölgyet a székeszakállu *Ambrus Zoltán*.

Róza néhány esztendő alatt nagyvilági dáma, mert hallatlanul tanulékony, tehetséges, szinte „geniális teremtmény“, amint a Nemzeti Kaszinóban mondják az urak, akiknek alkalmuk volt Rózával beszélni.

Pillangó lett a bábóll! — írja róla a „Vörös postakocsi“ szerzője, akinek alkalmuk volt ugyancsak Róza élettörténetével megismerkedni.

Kis palota a Belvárosban

Az Ujvilág-utcai „garçon-lakás“ csakhamar szüknek bizonyult az előkelő vendégek befogadására, mert a közeli *Ferenczi-kávéházban* tannyázó *Reviczky Gyula* költőn kívül komolyabb „költők“ is tiszteletüket óhajtották tenni „Pest Rózájánál“, ahogyan a vendégségben járó *Albert*, az angol trónörökös a ritka hölgyet elnevezte.

Pilisy Róza Magyar-utcai kis palotája

A Magyar-utcában, a *Károlyi-kertre* néző erkéllyel: kínálkozott egy ház megvételre. Az egészséges fekvésű házat az okos Róza részvénytársasági alapon vette meg. Minden gavallérnak, aki a jövőendő házban néhány kellemes perccel tölteni akar napjában: részvényjegyzési joga volt. A ház berendezését *Thék Endre*, a franciás szakállu asztalos vállalta, aki a szép butorokon kívül a szép hölgyeket is szerette.

Batthyány Elemér karján lépett be új otthonába „*Madame Rose*“, aminthogy ennek a férfiúnak karján sokszor jelent meg a nyilvánosság előtt. *Elemér gróf* ugyanis sohase tervezett se házasságot, se hivatalvállalást, amely körülményeknél talán hátrányára lehetett volna a „kaméliás hölgy“ ismeretsége. A löversenyen éppen úgy eléje sietett a láthatóan érkező dámanak, mint a bécsi *Rothschild* nének vagy a híres *Daisynek*. A gróf a hölgynek nem rangját nézte, hanem szépségét és műveltségét. És haláláig leghivebb barátja maradt *Schumayer Rózának*.

Róza asszony elérte vágyát. Saját otthona volt, ahol vendégeit mindig fehér ruhában, *Blahánés* kedvvel, pezsgő, franciás szellemességgel, alázatossá várt a lépcső följáratánál. Urnő volt és rabnő volt egyszerre. A szerelme rabnője, királyok urnője, — amint a régi iskola szerint mondták.

Királyok járnak látogatóba

A Magyar-utcai házban olyan kellemetesen és langyosan telt az idő, mint valaha *Dubarry-nál* a francia király idejében.

Az inkognitójukat Pesten élvező királyok a melléjük beosztott „*Nachtmeisterek*“ révén a legrövidebb bejelentéssel léphettek be a házba. *Esterházy*, aki gárdatiszt korában sokszor teljesített szolgálatot uralkodó személyiségek mellett: a velszi herceg után elvezette a magyar fővárosban átutazó perzsa *Sahot*, a gyakran itt időző *Milánt*, a szerbek exkirályát *Rózához*, akit ilyenkor barátnők kara koszorúzott. Szép, hozzáillő barátnői voltak... *Egyikből az egyiptomi kedve is vitt mintát Kairóba*. *Színésznők*, különösen a Népszínház fénykorában kerestek módot a *Madame Róza* estélyein való megjelenéshez.

A legenda szerint a német császár *Budán tartott felköszöntője után feketekávézni és elismerést hallani ugyancsak Róza asszony szalonjában jelent meg*, bár ilyesmit a harci-költőről és puritánról nem lehet föltételezni.

De a fantázia szárnya röptül a mind nevezetesebb szerepet játszó hölgy körül.

Részvett Bosznia és Hercegovina okkupálásában a Kállayval való barátsága révén. Thallóczy Lajos a bécsi kabinetirodából jövet itt cserélte ki az udvari netykákát a pesti információkkal. *Szemere Miklós* neki mondta tollba híres *Széchényi-pohárköszöntőjét*, amely így végződött: „*Nem boldog a magyar*“. A múlt és jelen legnagyobb parlamenti orátora nevezetes beszédeiből, amelyeket az egyházpolitikai viták alatt mondott, itt tartott főpróbát.

Az ezüst darabban, amelyben *Madame* a látogatójegyeket gyűjtötte, külföldi politikuskok, kormányzók és magasrangú katonák éppen úgy leadták névjegyeiket, mint akár valami követségnél. A női ész, az asszonyfurfang, *Vénusz* leghatalmasabb követségénél.

Meghalni egy író miatt!

Róza azonban írók és költők nélkül nem élhetett, mint akár a *Wohl-nővérek*, akár *Bulyovszky Lilla*, akik ebben a korszakban tartják irodalmi szalonjaikat.

Erzelmes nő volt, aki még a diplomáciai játékok közepette sem tudta elhallgattatni a szívet.

Mindig kellett lenni körülötte egy költőnek, akibe életre-halálra szerelmes legyen.

A királyok és hercegek után kiszellőztetvén szalonját, a *Muzsa-fiak* látogatását várta. Versiket, beszédeket és regényeket irt, amelyeknek meghallgatásához írókra volt szüksége. (Mint később színészeket is gyűjtött maga köré műkedvelői előadásaihoz.)

Néha csak egy feketekörmű költő volt az, aki Róza bizalmát bírta. A pirosorrú *Erdélyi Gyula* („*Szilveszter*“) *Budáról* hozatott költőket, míg *Malonyai Dezső*, akivel Párisban ismerkedett meg utazásai közben, a modernebb írókat mutatja be a Magyar-utcai szalonban. Legkésőbb egy *Pasics* álnévű, félig hirlapíró, félig korhely hordta a környékbeli kocsmákból a költőket Róza asszony mulattatására.

Költő tehát mindig volt a háznál. „*Bulyovszky*“ mindig kosztolt itt és a földszinten otthont is kapott.

Malonyai azonban egyszer egy fiatal íróval azzal a megjegyzéssel mutatott be Rózának, hogy őrá mintázták *Toldi Miklós* alakját az *Arany János-szoborhoz*.

Ebből az ismeretségből majdnem tragédia lett. Róza tulkomolyan vette a maga „*Bulyovszky*“-ját és miatta regényes körülmények között meg akart halni. *Pisztollyal keresztül-lötte a helyet szíve fölött*.

A színészek közül *Ujházi* és *Szirmai* urak sokkal mulatságosabb emlékek távoztak a barátságos házból.

Az élet eliramlik

„*Pest rózsája*“ fölött multak az évek, még az írói dicsőség sem állította meg a szálló napokat, amely írói dicsőség *Pilisy Róza* néven kiadott kötetei révén érte.

A gavallérok és költők még egy darabig hordozták hónuk alatt a „*Pitypalatty*“ című kötetet, aztán ott felejtették valahol, mint Róza asszonyt is kezdte elfelejtetni a világ. Utolsó szerepét *Ferenc Ferdinánd* előtérbe lépése idején játszotta, aki a hervadt rózsát tüntette ki bizalmával a magyarok közül, hiába akarta jobb irányba vinni *Pályi Ede* doktor.

A háboru végképen elfelejtette *Pilisy Róza* nevét, bár *Pilisen*, az ujonnan épített régi házból hadikórházat szervezett. Nemesszívű honleány módjára vette ki részét a szerencsétlenségéből, mert általában fenkölt jellemű, ritka szívjóságú, jótékony lelkű asszonyság volt, amely tulajdonságának megmondható mind-azok, akik rokonszenvét bírták. Szegények és költők.

— Életem eliramlott! Barátaim a másvilágon várnak. Csak azt nem tudom, hogy mi lesz *Elemér gróffal!* — mondá néhány év előtt *Róza*.

Gyönyörű regény maradt utána, lezárult életévek. Egy soha vissza nem térő, patetikus, szerelmes, művelt korszaka Magyarországnak, amikor a férfiregényhősök mellett a nők is igyekeztek regényhősnők módjára élni, szeretni, meghalni. Senki se bánhatta meg, hogy ismerte.